

УДК 65.012.8

*М. Б. Кристиняк**Українська академія друкарства***МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ**

На основі проведеного дослідження сучасної економічної літератури охарактеризовано головні методи визначення рівня економічної безпеки, що дозволило сформулювати методичні засади оцінки економічної безпеки малих підприємств.

Малі підприємства, рівень економічної безпеки, економічні методи, економічний розвиток

Наявність численних загроз, які суттєво впливають на функціонування вітчизняних малих підприємств, викликає необхідність створення ефективного управління їх економічною безпекою, що гарантуватиме захищеність життєво важливих інтересів останніх від недобросовісного конкурентного середовища, незаконної діяльності певних угруповань й інших зовнішніх і внутрішніх загроз.

Проблему економічної безпеки малого підприємництва, у тому числі на різних рівнях ієрархії управління економікою, досліджує ряд відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, О. Бандурка [5], В. Духова, Д. Ковальов [3], Г. Козаченко [8], О. Ляшенко, Є. Олейніков, І. Плетнікова, К. Петрова, О. Резнікова, І. Червякова, А. Ткаченко та ін.

Мета нашого дослідження – аналіз найбільш відомих методів визначення рівня економічної безпеки й адаптація одного з виділених методів оцінювання рівня економічної безпеки для малих підприємств.

Поняття економічної безпеки підприємства можна трактувати як загальну сукупність усіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки тощо), спрямованих на усунення реальних і потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їх завдань.

Сутність управління економічною безпекою підприємства полягає в забезпеченні ефективного функціонування й раціонального розподілу ресурсів, створенні належних умов праці персоналу та якості господарських процесів. У рамках цього метою формування і практичної реалізації організаційно-економічного механізму управління процесом зміцнення економічної безпеки малих підприємств є забезпечення її необхідного рівня для досягнення підприємством своїх тактичних і стратегічних цілей та завдань на довгостроковий період.

Аналізуючи сучасну наукову літературу [4, 6, 7], що містить різноманітні методики визначення рівня економічної безпеки підприємства, класифікуємо їх (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні методики, використовувані для визначення
рівня економічної безпеки підприємства**

Назва	Зміст	Недоліки
1	2	3
Економіко-математична (розробники Д. Ковальов та І. Плетнікова)	<p>подають у вигляді функції багатьох змінних:</p> $P_{\text{еб}} = F(x_i) = b_1 f(x_1) + b_2 f(x_2) + \dots + b_n f(x_n),$ <p>де x_1, x_2, \dots, x_n — основні показники діяльності підприємства; $f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ — локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства; b_1, b_2, \dots, b_n — питома вага значущості кожного показника для економічної безпеки підприємства $\sum b_i = 1$; n — кількість показників</p>	складність розрахунків і неповне врахування специфіки функціонування підприємств певного виду діяльності
Прибутково-інвестиційна (розробники Г. Козаченко, В. Пономарьов та О. Ляшенко)	<p>здійснюється порівняння обсягу інвестицій підприємства, які проведені за рахунок реінвестованого прибутку, з обсягом інвестиційних коштів, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства:</p> $P_{\text{еб}} = \frac{BI^t}{I_{\text{еб}}^t},$ <p>де BI^t — бруто-інвестиції в t-му році, грн; $I_{\text{еб}}^t$ — інвестиції в t-му році необхідні для забезпечення економічної безпеки, грн</p>	за рахунок визначення величини і динаміки інвестицій не можна вичерпно охарактеризувати рівень безпеки підприємства, оскільки це лише один з її критеріїв
Економічної дієвості (розробники О. Бандурка, В. Духова, К. Петрова та І. Червякова)	<p>визначається через економічну дієвість:</p> $I_g = \frac{G_f}{G_p},$ <p>де I_g — індекс дієвості; G_f — фактичне досягнення мети; G_p — планове визначення мети</p> <p>Економічну дієвість у даному випадку трактують як здатність підприємства досягти реалізації поставленого завдання і виконувати власну місію, а відтак чинити опір загрозам і небезпекам, що надходять ззовні й зсередини</p>	немає чітких критеріїв рівня безпеки
Експрес-методика (розробники А. Ткаченко та О. Резнікова)	<p>в основі визначення рівня безпеки лежать граничні значення показників та їх рейтинги. Якщо значення показника вище від нормативного, йому присвоюють перший клас; нижче від нормативного, але вище за критичне — другий; нижче від критичного — третій. Для одержання узагальненої оцінки рівня безпеки може бути використаний весь перелік показників чи відібрані ті з них, які становлять найбільший інтерес для дослідження. Рейтинг показника визначається</p>	є доволі швидким, але, на думку А. Ткаченка, недоцільно обмежуватися лише експрес-методиками, а перевіряти отримані результати за допомогою деталізованих методик, тому що експрес-методика можуть надавати не зовсім точні оцінки

1	2	3
	<p>залежно від мети дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження:</p> $B = \sum_{i=1}^n P_i K_i,$ <p>де B — сума балів; P_i — рейтинг i-го показника; K_i — клас i-го показника.</p> <p>Пропонуючи аналогічний метод оцінювання рівня економічної безпеки підприємництва, можна ще долучити специфіку галузі, форми власності підприємств і тривалості життєвого циклу їх функціонування та розмірів. Крім цих показників, необхідно враховувати регіональну, субрегіональну й територіальну специфіку, оскільки різними є умови функціонування малих підприємств та рівень сформованості економіко-правового поля їх діяльності</p>	<p>Окрім того, таку методику доволі непросто застосувати в умовах малого підприємства</p>

Найбільш придатним для оцінки рівня економічної безпеки малих підприємств вважаємо ресурсно-функціональний підхід. Сьогодні цей метод використовується досить широко, а його суть окреслена в роботі [6], де рівень економічної безпеки визначається оцінкою ступеня використання ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою:

$$СКЕБ = \sum_{i=1}^n k_i d_i,$$

де k_i — значення часткових функціональних критеріїв, $P_{\text{сб}}$; d_i — питома вага значущості функціональних складових безпеки, $\sum_{i=1}^n$; n — кількість функціональних складових економічної безпеки.

На основі практичного досвіду економічної безпеки підприємств різних галузей економіки автори праці [4] пропонують приблизні співвідношення питомих ваг функціональних складових економічної безпеки (табл. 2).

Таблиця 2

Орієнтовні співвідношення питомих ваг функціональних складових економічної безпеки підприємств різних галузей

Галузі економіки	Функціональні складові							
	фінансова	інтелектуальна і кадрова	техніко-технологічна	політико-правова	екологічна	інформаційна	силова	всього
Промисловість	0,2	0,2	0,2	0,1	0,15	0,1	0,05	1
Сільське господарство	0,2	0,1	0,3	0,1	0,05	0,2	0,05	1
Торгівля	0,3	0,1	0,15	0,1	0,2	0,05	0,1	1
Фінансова сфера	0,2	0,2	0,1	0,15	0,2	0,05	0,1	1

За ресурсно-функціональним підходом рівень економічної безпеки визначають на підставі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою. При цьому як корпоративні ресурси використовують фактори бізнесу. Зокрема, ресурс капіталу (акціонерний капітал і фінансові ресурси), ресурс персоналу, ресурс інформації й технологій, техніки та обладнання, прав (на використання патентів, ліцензій і квот на використання земель). До недоліків цього методу відноситься те, що поняття «економічна безпека» частково ототожнюється з ефективністю використання корпоративних ресурсів [2]. Пропонується визначити наступні рівні економічної безпеки:

Максимальний	абсолютна економічна безпека
Нормальний	достатня економічна безпека
Мінімальний	недостатня економічна безпека
Критичний	небезпека

Для адаптації ресурсно-функціонального підходу для малих підприємств необхідно:

обґрунтувати сукупність пріоритетних функціональних складових економічної безпеки;

визначити питому вагу кожної складової;

сформувати перелік показників, які будуть базовими для кожної складової;

розрахувати граничні значення для кожного показника;

ідентифікувати певний рівень безпеки відповідно до фактичних значень кожного індикатора.

Автором відповідно до сформованої сукупності завдань пропонується обґрунтувати склад пріоритетних функціональних складових економічної безпеки, причому питома вага кожної з них може бути встановлена наступним чином (табл. 3):

Таблиця 3

Склад та вага пріоритетних функціональних складових економічної безпеки підприємства

Складова	Зміст складової	Вага
Фінансова	характеризує фінансову забезпеченість підприємства. Показує, наскільки ефективно використовуються корпоративні ресурси. Існують три загальновідомі показники, що характеризують фінансову стійкість підприємств: надлишок або нестача власних оборотних коштів; надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів; надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів	0,35
Кадрова	характеризує кадрову забезпеченість підприємства	0,30
Техніко-технологічна	характеризує ступінь відповідності застосовуваної на підприємстві техніки і технології сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів	0,20
Силова	характеризує частку витрат на охорону підприємства в загальній структурі виробничих витрат і забезпеченість працівників підприємства службою охорони	0,15

Економічна безпека малих підприємств в Україні є незадовільною, свідченням чого є погіршення ефективності фінансово-господарської діяльності та використання ресурсного забезпечення, низький фінансовий прибуток на одну гривню власного капіталу, недостатнє інтелектуально-кадрове та інвестиційно-інноваційне забезпечення діяльності, збільшення частки збиткових підприємств і суми збитків. Крім інших об'єктивних чинників, до цього призвели: негативний вплив реалізації зовнішніх і внутрішніх загроз, брак нормативно-методичного забезпечення управління економічною безпекою на мікрорівні, неналежна обізнаність управлінського персоналу з проблемами безпеки та важливістю її забезпечення, нестача фінансових ресурсів і кваліфікованого персоналу. На нашу думку, для підвищення рівня економічної безпеки й уникнення у зв'язку з цим негативних явищ на підприємстві необхідно створити ефективну систему безпеки, що безпосередньо залежить від самого підприємства. Це дасть змогу уникнути певних критичних ситуацій з боку зовнішніх чинників і створити відповідні передумови для сталого розвитку.

1. Бандурка А. М. Психология управления / Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. — Х. : Фортуна-Пресс. 1998. — 467 с. 2. Глущенко А. С. Финансы : учеб. пособие / Глущенко А. С. — Х. : ХНУ, 2003. — 139 с. 3. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плетнікова // Економіка України. — 2000. — № 4. — С. 35–40. 4. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. — М. : Либра, 2003. — 280 с. 5. Основи економічної безпеки / [Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Червяков І. М.]. — Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. — 236 с. 6. Основы экономической безопасности : Государство, регион, предприятие, личность / под. ред. Е. А. Олейникова. — М. : Бизнесшкола «Интел-Синтез», 1997. — 288 с. 7. Управление затратами предприятия : моногр. / [Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Хлапюнов Л. Ю., Макухін Г. А.] — К. : Лібра, 2007. — 320 с. 8. Основи економічної безпеки підприємств: навч. посіб. / [Штангрет А. М., Лозовицький Д. С., Котляревський Я. В., Караїм М. М.] — Львів: Укр. акад. друкарства, 2013. — 284 с.

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

На основе проведенного исследования современной экономической литературы характеризуются главные методы определения уровня экономической безопасности, что позволило сформировать методические принципы оценки экономической безопасности малых предприятий.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ECONOMIC SECURITY SUPPORT SMALL ENTERPRISES

In the article, on the basis of the conducted research of modern economic literature, the basic methods of determination of economic strength security are described, that allowed to form methodical principles of estimation of economic security of small enterprises.

Стаття надійшла 22.08.2014